

Svobodne volitve, ZK in njene transmisije

O reformi političnega sistema za to okroglo mizo govorimo skozi optiko, ki jo ustvarja položaj ZK Slovenije in Jugoslavije. To je specifičen vidik. Odkriva blokade, ki jih ZK predstavlja s svojo dejansko obstoječo, pravno zagotovljeno in znotraj sebe statutarno definirano sistemsko pozicijo.

Hkrati govorimo o jugoslovanski integraciji. Nakazano je že bilo, da sta dve vrsti teh integracij. Rekel bi, da države, ki so federacije, stalno doživljajo dva vzporedna tokova teh integracij, in se zatekajo v različnih situacijah k različnim rešitvam. ZDA, ki so sicer vedno skušale igrati vlogo enonacionalnega ali pa vsaj enodržavljskega modela federacije, so v svojih najboljših obdobjih (zaradi tega danes marsikdo, ko vzneseno govori o demokraciji, pravzaprav govori o ZDA) integracijo izvajale z naslonitvijo na minimalno število federalnih pravil (ustavna načela, konstitucija itd.) in z izjemno velikimi možnimi razlikami. Te so se po »naravni« potji konkurence med različnimi rešitvami približevale tam, kjer je konkurenca to zahtevala. To velja npr. za volilne zakone, ki so bili dolgo v različnih zveznih državah različni. Druga pot je ideološka integracija, tista, ki išče amerikanizem kot »organsko« identifikacijo. Njena predpostavka so sicer ista načela, ki pa se iz pravil spremene v ideologijo. Reče se: »Ta načela so temelj amerikanizma, amerikanizem pa je nekaj najbolj demokratičnega, kar obstaja«. Potem se pa začne boj proti antiamerikanizmu, nastane komisija za antiameriško dejavnost in njeno odkrivanje, pride do iskanja izvirne ameriške kulturne baze v mitu o osvajanju divjega zahoda – od filmskih žanrov do Dos Passosa, ki sam prehodi pot od levičarja do propagatorja Goldwaterja v imenu istega amerikanizma. Amerikanizem je bil zanj v tridesetih letih podpora španski državljanski vojni na strani demokracije proti fašizmu, v šestdesetih letih pa podpora trdni oblasti, ki jo predstavlja Goldwater s svojim pravim amerikanizmom proti demoralizaciji, ki jo prinaša nova levica.

Ta dva načina integracije (federalna demokratična pravila skupnega življenja ali »organska« integracija, ki v bližnji ali oddaljeni bodočnosti dejansko ukine federalnost) sta pred nami tudi danes.

Za način delovanja ZKJ je bilo do zdaj trajno značilno, da se zakonito nagiba k drugi rešitvi – k ideološki integraciji, k ideološkemu jugoslovanstvu, danes pa spet tudi k južnoslovanstvu. ZK se torej po dolgih letih vrača k tistemu, kar je morala zavračati, da bi se sploh lahko začela resno ukvarjati z nacionalnim vprašanjem v tem prostoru.

Ključna točka razgovora o reformi in tudi o integraciji jugoslovanskega prostora je ukinitvev političnega monopola. Strinjam se z Milanom Balažicem, da je zelo slabo nastopati kot neinformirani optimist, preprosto reči, da bi bilo treba monopol ukiniti, in se zadovoljiti s tem, da se danes v Jugoslaviji vsi strinjajo s tem, da je treba monopol ukiniti. To strinjanje praktično ne vodi nikamor. Mislim, da je stvar zelo konkretna, in zdi se mi zelo dobro, da se je v svojih tezah Vladimir Goati lotil natančno tega vprašanja. Tekst govori o reformi ZKJ na eni strani, veliko bolj bojazljivo, na drugi strani pa vsebuje tudi predloge, ki ZK na novo podržavljajo. Dokončna ukinitvev monopola vodstvenih organov ZKJ je tisto, kar dejansko spreminja opcijo spopada, kot poteka danes. Ta spopad lahko danes gledamo skozi

opcijo Slovenca, Jugoslovana, Hrvata, Srba – vse te opcije so metaforično postale politične opcije. Ampak dejansko gre za spopad za dostop do politične moči. Ne gre za nikakršne velike ideologije, nikakršno obrambo avnojskih pozicij, gre točno za to: za birokracije (če jim tako rečemo), ki hočejo imeti to univerzalno točko jugoslovanske oblasti pod kontrolo. Ker pa so birokracije različne, ker se ne morejo več zediniti glede delitve oblasti, ker ne morejo preživeti v delitvi oblasti, kakršno omogoča obstoječi sistem, se morajo do iztrebljenja bojevati med seboj za to oblastno točko ZKJ.

To pomeni, da bistveno vprašanje niso ideologije teh spopadajočih se strank, ampak pravila, po katerih poteka boj ta trenutek. Pravila so tisti predmet, ki ga je treba spreminjati. Pravila so seveda pravila monopolne partije na oblasti. Tisti, ki se bo vsedel na točko oblasti, bo zastopnik univerzalnosti, pospravil bo z ostalimi itd. – vse to vemo. In v tem sistemu, kakršen je pri nas, se seveda hkrati frakcije vedno bolj prekrivajo s teritorialnimi državnimi oblastmi. Zaradi tega vlagajo v igro tega spopada kot žetone tudi svojo nacionalno avtentičnost – za sabo imajo avtentična ljudska gibanja, ki jih podpirajo. Ta gibanja se lahko izražajo na tak ali drugačen način, v vsakem primeru predstavljajo predvsem žeton v boju za monopolno oblast. Tu je treba predvsem temeljito reformirati pravila igre. Edino reforma lahko omogoči neeksploziven obstoj razlik in njihovo redukcijo na realno raven tistega, kar je v ZKJ interesantno kot spopad. Spopadi so namreč v politiki vendarle nekaj interesantnega in plodnega, in to je treba prenesti iz ZK v demokratični pluralni prostor – v skupščinski sistem na ravni Jugoslavije. Če obstaja realna kohenzivna sila za Jugoslavijo, je to ravno skupščina z ustavo. Nikakršna ideološka jugoslovanska ali celo južnoslovanska kohezivna sila za nas ne obstaja več.

Svobodne, neposredne, tajne volitve so ključ do tega. Če do takih volitev ne pride naslednje leto, potem se s tem ključem gibanja, ki danes nastopajo v različnih oblikah, od skrajno desnih in skrajno levih – do tistih reformnih, ki se združujejo v proreformno koalicijo – preprosto ne bodo več zadovoljila. Točka, ki jo ne zajameš tisti trenutek, ko je aktualna, postane neaktualna, in točka boja postane nekaj drugega. Svobodne, neposredne, tajne volitve bodo leta 1990, ali pa ne bodo nikogar več zadovoljile. Kakšne in kako? Mislím, da je predvsem treba reči, da gre za izrazito pravne in tehnične rešitve, za postopke in pravila, pri katerih je treba biti hkrati tudi ideološko pameten – ne pa za ideologijo, ki bi določala pravila. Ravno na tem področju smo vedno insuficientni. Strašno lepo znamo razlagati, zakaj je neko pravilo ideološko sprejemljivo ali pa nesprejemljivo, ne znamo pa si sistema koherentnih pravil sestaviti. Tu bi opozoril samo na nekaj protislovij, ki jih prinašajo neposredne, svobodne in tajne volitve.

Prič. Pluralni prostor je še vedno slaboten in nebogljén, kar rezultira in bo rezultiralo v izjemno visokem interesu vseh političnih subjektov, tudi ZK, za to, da osvojijo ključne izvršne funkcije v državi. To ne bo krepilo skupščin. Ta relativno visok interes bo imel na drugi strani relativno nizek ali celo absolutno nizek interes za osvojitve pozicij na občinski skupščinski ravni, kjer se rešujejo tisti problemi in vprašanja, ki novo političnost vendarle najbolj zanimajo. Na globalni državni ravni jo zanima predvsem možnost, da se rešitev problemov preseli tja, kjer obstajajo. Na to nevarnost opozarjam zato, ker smo danes lahko pred vrati neposrednih tajnih volitev, ki pa bodo v resnici ustoličile državo z velikim »D«, v kateri bo partija, koalicija ali kdorkoli preko izvršne oblasti morda ustvaril začasno stabilnost, dejansko pa spet koncentriral vso moč odločanja nekje drugje – in ne v demokratično kontroliranih telesih.

Drugič. Velik interes klasičnih strankarskih programskih subjektov (in kar mirno povejmo, da smo poleg raznih zvez to tudi mi) je seveda, da izrivajo nestrankarske politične interese, gibanja, asociacije iz odločilnih kosov političnega prostora. Ta interes je prisoten, je zelo velik, in ga čutijo vsi ti nestrankarski politični interesi vsak dan na svoji koži. Ne razmišlja se, kako se s peticijo direktno pride v skupščino, kako lahko skupina državljanov izsili dejansko odločanje o neki zadevi, če pride z dovolj močnimi znanstvenimi argumenti itd.

To hkrati prinaša s sabo tudi *trejjo* plat. To namreč, da tudi v tem pluralnem prostoru strankarski subjekti poglobljajo ideologizacijo, namesto da bi proces tekkel v smeri dezideologizacije. Poglobljajo ideologizacijo in se skušajo postaviti kot koalicijska blokada konkretnim pobudam civilne družbe.

Končno. Potem, ko se dvigne pokrov (to velja za vse socializme v reformah), se pojavijo izraziti protikomunizmi. Ni jih treba obravnavati ideološko, tako kot včasih, treba pa se je zavedati, da so davek preteklosti in pomembna politična sila, sposobna delovanja. Pojavljajo se tudi nacionalno usmerjeni programi, in pojavijo se razen naše lastne tudi razne druge preslikave partijnosti kot temeljnega načela delovanja. To na nek način določa identiteto ZK v reformi. ZK mora iti »proti dlaki« lastnega partijno oblikovanega interesa, in njena »nova socialistična paradigma« kot njena identitete nastopa kot nasprotje komunizma. To je lahko antikomunizem same ZK: definicija vizije njene reformnosti je antikomunizem. Zlasti se strinjam s tistim, kar je bilo že citirano: zavračanje metod in sredstev je znak nestrinjanja. Radikalizem, ki hoče prevrat čez noč, je glavni nasprotnik reformizma, ne pa tisti reformisti, ki imajo različne ideološke predstave o različnih rešitvah. Radikalizem je seveda meso in kri komunizma, pa tudi kakih drugih strank.

Če govorimo o reformi ZK, govorimo seveda tudi o reformi njenih transmisij. Vemo, da ima Socialistična zveza dvojni zgodovinski izvor. Na eni strani je *leva fronta proti fašizmu*, ki se je v Sloveniji drugače in bolj prijetla kot marsikje drugod v Evropi, tudi v Jugoslaviji, ker je pač združila gibanja in ne stranke, in ker je ni ustanovila KP, ampak je nastala iz samih gibanj, ki se jim je Komunistična partija pridružila. Drugi izvor je koalicija na oblasti, ljudske demokracije po vojni. Ta dva izvora pa imata vendarle na koncu zlitje v eno, ker Komunistična partija oz. kasneje Zveza komunistov pač to zlitje definira. To zlitje je transmisija za komunikacijo komunistov z ljudstvom, ki podredi politično opredeljene posameznike v podložnike. Vse, kar hoče biti politično živo, mora biti v Socialistični zvezi zato, da je sploh lahko politično živo. Tu pa se mu postavi pogoj: sprejemanje programa ZK in pozicija transmisije. ZKJ se že dolgo zaveda pomembne političnosti civilne družbe, saj je naš sistem najbolj rigidno kontroliral ravno društva, družbene asociacije itd. Tega ne najdete v marsikateri socialistični državi: da se niti filatelisti ne morejo organizirati brez postopka, ki traja eno leto in več, in da morajo vsi pristati na vsiljeno koordinacijo družbenopolitičnih organizacij.

Na vseh točkah je Socialistična zveza način kontrole celotnega civilnega in političnega prostora. Ima pa še državne funkcije: poenotenje mnenj pred skupščinskimi razpravami, izvedba evidentiranja, kandidiranja in volitev itd. Lahko bi se reklo, da naše volitve – poleg delegatskega posrednega odnosa – niso presegle niti tistih problemov volitev, ki so jih drugod po svetu že razrešili, ko se je vedno bolj uveljavljal avstralski sistem glasovanja. Mi v resnici še vedno volimo pri stranki, zato smo seveda tudi novega člana predsedstva in bodočega predsednika predsedstva SFRJ volili pri stranki in ne pri državi. To je nujen rezultat tega sistema. To postavlja SZDL, danes pod vprašaj. Mislim, da ima za sedaj samo eno jasno funkcijo, s katero lahko rešuje svojo družbeno pozicijo. To je *korekten servis*

volitev leta 1990 in dajanje prostora nastanku koalicije za demokratični socializem, s korektnimi razmerji, o katerih smo že večkrat govorili. Koalicija ima en sam cilj: da pride do teh in takih volitev. Če obstaja poleg ZK v transmisijah tega sistema kakšen izrazito koncentriran monopol, je to Socialistična zveza. Ni slučajno, da danes marsikateri aktivist prenove ugotavlja, češ, več konservativizma je v Socialistični zvezi kot pa v Zvezi komunistov; saj ga mora biti več, ko pa ima natančno funkcijo. ZK ima vedno ideološko možnost, da pove: marksizem danes narekuje nekaj drugega kot včeraj, Socialistična zveza te možnosti nima, ker ni monopolno vodilna, ampak monopolno izvrševalna sila sistema. Zato se mora hkrati osvoboditi od Zveze komunistov in se posloviti od svojih izvršnih monopolnih funkcij.